

โครงการจัดตั้งโพธิวิซาลัย

(1) หลักการและเหตุผล

ความพยายามในการขับเคลื่อนเรื่องการศึกษาที่เกิดขึ้นหลายครั้งหลายหนในสังคมไทย กล่าวได้ว่ามีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยมาตลอด โดยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่างก็ตั้งความมุ่งหวังเอาไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงคนหรือพัฒนาคน โดยผ่านกระบวนการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ จะเป็นฐานที่มั่นคงของการปฏิรูปเปลี่ยนแปลง

แต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแต่ละครั้ง โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่มีเงื่อนไขจากภายในและภายนอกประเทศ ที่ทำให้กระบวนการปฏิรูปทุกภาคส่วนของสังคม อำนาจประโยชน์ให้กับคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจทางทรัพย์สินเงินทอง และอำนาจทางความรู้ในสังคมมาโดยตลอด

การให้ประโยชน์กับคนกลุ่มน้อยในสังคมที่มีอำนาจ ที่คนส่วนน้อยเหล่านั้นมีบทบาทในการผลักดันขับเคลื่อนสังคมไทยให้มีการพัฒนาไปตามทิศทางของโลกกระแสหลัก และเป็นประโยชน์ต่อคนกลุ่มน้อย ได้ส่งผลทำให้เกิดวิกฤติสังคมไทยและสังคมโลกอย่างเชื่อมโยงกันที่หนักหน่วงและรุนแรงยิ่งขึ้น

ปัญหาความยากจน ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรด้านพลังงานที่เป็นพลังงานยุคปัจจุบัน ปัญหาการแย่งชิงและทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งป่าไม้ ดิน น้ำ อากาศ จนเกิดภาวะวิกฤติโลกร้อน ปัญหาวิกฤติทางด้านคุณธรรมจริยธรรม และปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในปี พ.ศ. 2540 ได้ส่งผลทำให้กลายเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตามมาอย่างต่อเนื่อง

ท่ามกลางภาวะที่เกิดขึ้น การปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคนก็ยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ถูกหยิบยกขึ้นมาในเชิงวิพากษ์อย่างหนักหน่วงและอย่างรุนแรง จนถึงขั้นสรุปว่า ความล้มเหลวของสังคมประเทศชาติ ส่วนสำคัญส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะการปฏิรูปการศึกษาที่ล้มเหลว หรือการปฏิรูปการศึกษาเป็นเพียงปฏิรูปรูปแบบหรือปฏิรูปเทคนิคเท่านั้น โดยไม่เคยมีการปฏิรูปการศึกษาในระดับปรัชญา ระดับโครงสร้าง หรือระดับกระบวนการทัศน์ และ/หรือระดับฐานคิดแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางวิกฤติปัญหาจากทุกภาคส่วนของสังคมที่กล่าวมา ได้เกิดขึ้นพร้อมกับการเสนอทางออกในหลายๆ พื้นที่ขององค์ความรู้

ทางออกของการแพทย์ทางเลือก เศรษฐกิจทางเลือก เกษตรทางเลือก การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การผลิตพลังงานทดแทน และการศึกษาทางเลือกเหล่านี้ แม้ในทางลึกลับของทุกทางเลือก ทุกๆ อนุรักษ์ ทุกๆ ยั่งยืน จะมีทั้งความเหมือนและความต่าง จนเป็นความหลากหลายที่มีได้มีสูตรเฉพาะตายตัว แต่ประเด็นหลักที่

เป็นประเด็นร่วมคือ ไม่เห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาของระบบโลก หรือทุนนิยมโลกาภิวัตน์ที่เอารัดเอาเปรียบประเทศกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา ด้วยการสร้างลัทธิล่าอาณานิคมแผนใหม่ รวมทั้งไม่เห็นด้วยกับผู้กุมอำนาจรัฐของสังคมไทยที่อาศัยระบบโลกแสวงหาประโยชน์ใส่ตน หรือไม่เห็นด้วยกับแนวคิดการพัฒนาสังคมไทยที่เอาสังคมโลกเป็นตัวตั้ง

ซึ่งท่ามกลางการนำเสนอแนวคิดทางเลือกใหม่ๆ ของหลายๆ พื้นที่องค์ความรู้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้กลายเป็นแนวความคิดทางเลือกหนึ่ง ท่ามกลางกระแสอันเชี่ยวกรากของระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ รวมทั้งเป็นปรัชญาที่ส่งผลทำให้หลายภาคส่วนของสังคมไทยเกิดการหวนกลับมาศึกษาแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อย่างจริงจังมากขึ้น จนมีข้อสรุปเบื้องต้นว่าเป็นเวลากว่า 6 ทศวรรษแล้ว ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานโครงการในพระราชดำริกว่า 3,000 โครงการแก่พสกนิกรปวงชนชาวไทย โดยยึดหลักการทรงงานที่ถือผลประโยชน์ของประชาชน ภูมิสังคม การพึ่งตนเอง เป็นฐานรากที่สำคัญ นอกจากนี้ยังทรงเน้นย้ำเรื่องของการพัฒนาศักยภาพของคนในทุกมิติ การพัฒนาแบบองค์รวม และการพัฒนาแบบบูรณาการ การจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (เช่น การใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ภายใต้โครงการปลูกป่า 3 อย่าง ให้ประโยชน์ 4 อย่าง) ฯลฯ

ที่สำคัญ พระราชดำริของพระองค์นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2517 เป็นต้นมา พระองค์ทรงเน้นย้ำหลักการพัฒนามาบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาโดยตลอด จนกระทั่งเกิดวิกฤติเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในปีพุทธศักราช 2540 จนมีการนำแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้เพื่อการพัฒนาประเทศ ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 ได้มีการกำหนดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาและบริหารประเทศอย่างชัดเจน

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เห็นคุณค่าและความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งเพื่อให้ภารกิจบริการวิชาการแก่สังคมเป็นรูปธรรมมากขึ้น มหาวิทยาลัยจึงขยายผลของหลักคิดดังกล่าวไปสู่การสร้างกระบวนการความร่วมมือแบบภาคีเครือข่าย หรือภาคี 5 ภาคส่วน ที่ จังหวัดสระแก้ว อันประกอบด้วย ภาคีภาคราชการ ภาคีภาคเอกชน โดยได้ทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ โครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพลังงานทดแทนและป่าต้นน้ำจังหวัดสระแก้ว ขึ้นเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2550 ณ ศูนย์วิชาการ จังหวัดสระแก้ว ภายใต้วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในระดับครอบครัว และชุมชน
2. จัดตั้งกลุ่มเกษตรกร และพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยความร่วมมือขององค์กรภาคี 5 ภาคส่วน เพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ของประชาชน
3. กำหนดเป็นนโยบายของจังหวัดสระแก้ว เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการฟื้นฟูอนุรักษ์ ดิน น้ำ ป่า ด้วยการส่งเสริมการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง พืช 5 ชั้น ตามแนวพระราชดำริ และส่ง

เสริมการปลูกพืชพลังงานด้วยวิธีเกษตรอินทรีย์ เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภัยแล้งของจังหวัดสระแก้ว

4. ลดพื้นที่การปลูกพืชเศรษฐกิจต่างถิ่น และสนับสนุนให้ปลูกพืชพลังงานทดแทน เพื่อการพึ่งพาตนเอง ลดการนำเข้าพลังงานน้ำมันจากต่างชาติ

ทั้งนี้ เฉพาะภาคีภาควิชาการ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ) มีภารกิจสำคัญ 4 ประการ คือ

1. จัดกระบวนการเพื่อการศึกษาเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. จัดทำข้อมูลเชิงวิชาการและระบบฐานข้อมูล
3. ติดตามสนับสนุนและสรุปบทเรียนการดำเนินงาน ทั้งภาคีภาควิชาการ และภาคีร่วม
4. สนับสนุนให้เกิดหน่วยงานโพธิวิชาลัยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อให้โครงการดังกล่าวบรรลุจุดหมาย การพิจารณาให้ความเห็นชอบในหลักการ เพื่อให้ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้เพื่อสังคมสามารถดำเนินการประสานงานและขับเคลื่อนโครงการดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะการเป็นแบบ ๆ หนึ่งของการสร้างกระบวนการปฏิรูปการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม การเป็นแบบ ๆ หนึ่งของความร่วมมือในการทำงานที่ใช้พื้นที่เป็นฐาน การเป็นแบบ ๆ หนึ่งของความรับผิดชอบร่วมกันของธุรกิจภาคเอกชน รวมทั้งเป็นแบบ ๆ หนึ่งของการผลิตบัณฑิตคืนถิ่น ที่ท้องถิ่นในชุมชนและภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมทั้งกระบวนการ

(2) จุดมุ่งหมาย

2.1 เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ การศึกษาค้นคว้าวิจัย และโครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

2.2 เพื่อเป็นแบบอีกแบบหนึ่งของการปฏิรูปการอุดมศึกษา โดยอาศัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐาน

2.3 เพื่อสร้างกระบวนการผลิตบัณฑิตคืนถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วม แนวการพัฒนาที่มีความสมดุล ดำเนินถึงบริบทของชุมชน เพื่อชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน รวมทั้งการจัดการศึกษาในชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.4 เพื่อร่วมมือกับองค์กรภาคี 5 ภาคส่วน และสร้างพลังร่วมที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

2.5 เพื่อสร้างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับชุมชน นักเรียน นิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และสถาบันการศึกษาที่สนใจทั่วไป

(3) หน่วยงานรับผิดชอบ

ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้เพื่อสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(4) ภาคีเครือข่าย

4.1 **ภาคีภาควิชาการ** ได้แก่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัดสระแก้ว

4.2 **ภาคีภาคราชการ** ได้แก่ จังหวัดสระแก้ว และหน่วยงานด้านความมั่นคง

4.3 **ภาคีภาคประชาสังคมและสื่อ** ได้แก่

- มูลนิธิเศรษฐกิจพอเพียง
- สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง
- มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ
- ศูนย์พัฒนาข้อมูลและสื่อทางเลือกจังหวัดสระแก้ว

4.4 **ภาคีภาคเอกชน** บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน)

4.5 **ภาคีภาคประชาชน** ชุมชนบ้านบ่อลูกรัง ชุมชนบ้านฝักมิด ชุมชนทับห้าพัฒนา ชุมชนบ้านท่าเต็น ชุมชนบ้านวังยาว ชุมชนบ้านเขาตะกรับพัฒนา ชุมชนบ้านค่ายเจริญ และชุมชนอีก 18 หมู่บ้านหลัก (8,000 ครอบครั้ว)

(5) สถานที่ตั้งโครงการ

5.1 ที่ดินเบื้องต้น (มีเอกสารสิทธิ์) บริจาคโดย บริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) และบริษัท ขอนแก่นแอลกอฮอล์ จำกัด จำนวน 81 ไร่ อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว

5.2 ที่ดินที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติการของผู้เรียน ได้แก่ ที่ดินโครงการพื้นที่ราบเชิงเขาในโครงการพระราชดำริ (ทับลาน ท่ากะบาก คลองเกลือ ภูคิงแผ่นดิน)

(6) สถานที่ศึกษาและแหล่งการศึกษาเรียนรู้ของโครงการบัณฑิตคืนถิ่นในชุมชน

6.1 ใช้พื้นที่ศึกษาเรียนรู้จากองค์กรภาคีภาคประชาสังคมและสื่อ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ จ.สระแก้ว

6.2 ใช้พื้นที่จากผู้นำภูมิปัญญาชุมชนในภาคีภาคประชาชน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญเรื่องในศาสตร์ของพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จำนวน 20 แหล่งการเรียนรู้ เรื่องดิน น้ำ ป่า เกษตรอินทรีย์ พลังงานทางเลือก การจัดการพื้นที่ และการบูรณาการความรู้

6.3 ใช้พื้นที่จากภาคีภาคเอกชนของบริษัท น้ำตาลขอนแก่น จำกัด (มหาชน) ซึ่งดำเนินการสร้างโรงงานผลิตพลังงานทางเลือก ผลิตน้ำตาลจากเกษตรอินทรีย์ ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และพลังงานไฟฟ้า เป็นฐานเรียนรู้

6.4 ใช้พื้นที่ 81 ไร่ (ที่ดินบริจาค) เป็นสถานเรียนรู้ ศูนย์ทดลองและปฏิบัติการ รวมทั้งเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลผลงานการศึกษาวิจัยศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

6.5 ศูนย์วิชาการด้านพืช และปัจจัยการผลิต

(7) บุคลากร

บุคลากรทำหน้าที่สอน ประกอบด้วย

- 7.1 คณาจารย์จากคณะวิชาต่างๆ ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับโครงการ
- 7.2 อาสาสมัครรับเชิญทั่วไปและอาสาสมัครจากผู้เคยได้รับทุนการศึกษาทุนภูมิพล
- 7.3 ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชุมชน
- 7.4 บุคลากรจากองค์กรภาคี 5 ภาคส่วน ที่อยู่นอกภาคีภาคราชการ

(8) ผู้เรียน

- 8.1 ระยะแรก จากพื้นที่จังหวัดสระแก้ว
- 8.2 ระยะที่สอง จาก 8 จังหวัดภาคตะวันออก
- 8.3 ระยะที่สาม จากพื้นที่ทั่วไป

(9) ทุนการศึกษา

- 9.1 ระยะแรก ทุนการศึกษาจนจบหลักสูตร (4-5 ปี) นิสิตรุ่นแรกจากการบริจาคจากภาคีภาคเอกชน เพื่อผลิตบัณฑิตคืนถิ่น
- 9.2 ระยะที่สอง ระดมทุนจากรัฐกิจภาคเอกชน 8 จังหวัดภาคตะวันออก เป็นทุนการศึกษา

(10) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 10.1 เกิดแหล่งศึกษาเรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในวาระมหามงคลปีพุทธศักราช 2550
- 10.2 เกิดตัวอย่างของการปฏิรูปการศึกษาแบบหนึ่ง ที่มีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐาน
- 10.3 มีการเรียนการสอนและการผลิตบัณฑิตคืนถิ่นภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม
- 10.4 เกิดต้นแบบของความร่วมมือแบบภาคีเครือข่ายที่มีทั้งความคิดและการกระทำอย่างเป็นจริง
- 10.5 เกิดแหล่งการเรียนรู้แหล่งใหม่ที่เชื่อมโยงกับปัญหาวิกฤติชุมชน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม